

İŞLEV DEĞİŞTİREN BİR İBADET YAPISININ KENT KİMLİĞİ ÜZERİNDEN OKUNMASI; GİRESUN KAPUSEN KİLİSESİ

Özgür Demirkan¹

ÖZET

İbadet yapıları, mimarlık tarihinde insanların bir araya geldikleri ilk kamusal yapılarıdır. Kentlerin tarih yazımını yönlendiren, kentlere kimliğini veren, kentlerin tanınması ve hatırlanmasında etkin rol oynayan bu yapılar dönemsel birer tanık ya da sembol yapı olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Farklı dönemlerde, farklı uygarlıklar ve olaylar tarafından şekillendirilen bu yapılar kentsel kimlik arayışları açısından sembolik değer taşımakta, konumları, biçimsel farklılıkları ve boyutları ile kentsel doku içerisinde kolaylıkla dikkati çeken, en önemlisi de kamusal mekanın kimliğini tanımlayan bir araca dönüşmektedirler. Ancak ibadet yapılarından bazılarının zamanla ömürlerini tamamlamaları, kent kimliğinin önemli bir parçası olan bu yapılara sürdürülebilirliğini de etkileyecek yeni işlevler yüklenmesine neden olmaktadır. Bir taraftan yeniden kullanım alanlarıyla simgesel tarihini, mimari ve kültürel değerini mümkün olduğunca koruyacak diğer taraftan binanın karakteri ve konumuna uygun, ekonomik açıdan da uygulanabilir yeni işlevlerin yüklenmesi istenmektedir. Bu anlamda Anadolu kentlerinde dönemsel farklılıklara tanıklık etmiş, cemaat değişikliğine uğramış ya da müze olarak yeniden kullanıma açılmış pek çok kilise yapısı yer almaktadır. Giresun kentinin önemli sembol yapıları arasında yer alan ‘Giresun Kapusen Kilisesi’ ise hem işlev değişikliği ile çocuk kütüphanesi olarak kullanılması hem de yüklendiği işlevin sürdürülebilirliğini sağlaması açısından örneklerinden farklılaşmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmada Kapusen Kilisesi ve işlev değişikliği üzerinden Giresun kent kimliğinin dönemsel olarak tartışılmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İbadet Yapıları, Kent Kimliği, Giresun Kapusen Kilisesi

---

¹ Dr., Giresun Üniversitesi, TBMYO/Mimari Restorasyon Programı

A READING OF WORSHIP PLACE WHICH CHANGED ITS FUNCTION OVER THE CITY IDENTITY; GIRESUN KAPUSEN CHURCH

ABSTRACT

In the history of architecture, worship places are the first public constructions people came together. These structures, which direct the writing of cities' histories, give identity to the cities, play an active role in the recognition and recollection of the cities, emerge as a periodical witness or symbolic structure. In this sense, worship places have a symbolic value in the urban identity, which is shaped by different civilizations and events at different periods, in terms of public identity seek. They are transformed into a means that easily draws attention within the urban fabric, and most importantly, identifies the identity of the public space locations, formal differences, and dimensions. However, the fact that some of the worship places complete their lives leads to bringing new functions to these structures that are an important part of public identity which in return also affect their sustainability. On one hand, it is desired to protect their symbolic history, architectural and cultural values as much as possible with their reuse areas. On the other hand, it is aimed to bring new purposes appropriate to the character and position of the building as well as being economically viable. Therefore, these new functions are the most basic way of ensuring that worship places remain in use. However, a very small proportion of the worship structures may be faced with these new uses due to often being opened to the use of members of a different religion because of community change or being transformed into the museum. In this sense, the structure of the study is the discussion on refunctioned worship structures in the context of public identity seek. In our country, there are many worship structures left from those exchanged, who had to leave Anatolia, following the Lausanne Treaty and Giresun Capuchin Church is one of these structures. Capuchin Church, built at the beginning of 19th century by French Capuchin Priests and was transformed into a children's library in 1967, is different from many other church structures converted into mosque or museum. For this reason, the aim of this study is to discuss refunctioning of the Capuchin Church as children's library after the exchange in the context of public identity seek.

Keywords: Worship Places, Identity of City, Giresun Kapusen Church

GİRİŞ

Kentlerin her birinin yapısını tanımlayan, kendilerine özgü bir kimliği, kişiliği ve yaşamı bulunmaktadır. Bütün kentler zamanla içinde yaşamayı ve o kente tutunmayı anlatan bir dil geliştirirler. Böylece kentin coğrafi, mekânsal, tarihi, toplumsal ve kültürel özellikleri ortaya çıkar, üretim ve tüketim biçimleri netleşir, mimari yapı türleri ya da hayatı şekillendiren tüm toplumsal ve bireysel değerleri bu kimliği tanımlar. İbadet yapıları ise mimarlık tarihinde insanların bir araya geldikleri ilk kamusal alanlardır ve kent kimliğini tanımlayan mimari bir yapı türü olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Kentlerin tanınması ve hatırlanmasında etkin rol oynayan ibadet yapıları aynı zamanda dönemselsel birer tanıktır. Temsil ettikleri dönemin ve uygarlıkların izlerini taşımakta, konumları, mimari cepheleri ve boyutlarıyla kentsel doku içerisinde kolaylıkla dikkati çekmektedir. Neredeyse bütün çağlar boyunca hep aynı işlevi yerine getirmiş ibadet yapılarının mimari biçimlenişlerinin temelinde ise yüklenildiği ibadet işlevi etkilidir. Dolayısıyla dinsel kuralların bağlayıcılığı karşısında kullanım biçimleri bakımından sabittirler (Tanyeli, 2016). Farklı dönemlerde, farklı uygarlıklar ve olaylar tarafından şekillendirilen ibadet yapıları kentsel kimlik arayışları açısından sembolik değer taşımakta, konumları, biçimsel farklılıkları ve boyutları ile kentsel doku içerisinde kolaylıkla dikkati çeken, en önemlisi de kamusal mekanın kimliğini tanımlayan birer araca dönüşmektedirler. Ancak bu yapıların bazılarının zamanla ömürlerini tamamlamaları, kent kimliğinin önemli bir parçası olan bu yapıların sürdürülebilirliğini de etkileyecek işlev değişikliğiyle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Bu anlamda ‘Osmanlı Batılılaşması’ olarak kabul edilen ve 19.yüzyılda Anadolu’nun pek çok kentinde hem Tanzimat ve İslahat fermanlarıyla pek çok imtiyaza sahip olan hem de yenileşme hareketlerinin etkisiyle ekonomik durumlarını düzelteren gayrimüslimlerden kalma kilise yapısı bulunmaktadır. Batılılaşma reformlarının hızla uygulandığı bu dönemde Fransız, İngiliz ve Amerika gibi yabancı devletler her türlü siyasi, iktisadi ve kültürel faaliyeti uygulamaya geçirmiş, pek çok ibadet ve eğitim yapısının inşaatını gerçekleştirmişlerdir (Deringil, 2014). Ancak bu yapıların çoğunluğu Cumhuriyet Döneminde mübadele ve göçlerle terk edilmiş, zamanla kullanılamaz hale gelmiş, tahrip edilmiş ya da işlev değişikliğine uğramıştır. Bu ekseninde bir 19.yüzyıl kilisesi olarak ‘Kapusen Katolik Kilisesi’ ve ‘Giresun’ kenti çalışmanın strüktürünü oluşturmaktadır. Varolan cematini kaybederek yeni kullanıcıların kamusal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çocuk kütüphanesi olarak işlev değiştiren kilise yapısı üzerinden Osmanlı’nın son dönemleri

ve Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden yıllarda Giresun kent kimliğini tartışmak çalışmanın amacı olarak özetlenebilir.

KİMLİK, KENT KİMLİĞİ, İBADET YAPILARI VE MEKANSAL DÖNÜŞÜMÜ

Kimlik, herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü olarak tanımlanırken, bir nesneyi diğer nesneden ayıran ve özgün kılan, ayırt edici özelliklerini de ifade etmektedir (TDK, 2014). Bireylerin kimliklerini anlamlı kılan en pratik çözümlenme aralarındaki benzerlik ve farklılıklardır. Her ikisinin de kimlik algısı üzerindeki değeri aynıdır, biri diğerinden daha değerli ya da daha önemli değildir. Kimliğin, benzerlik ve farklılığının arasındaki mücadele ve uzlaştırıcı girişimler aslında insanlığın da kültürel tarihidir (Simmel, 1950). Yerleşik anlamlarının ötesinde kimliğin benzerlik ve farklılıkta biçimsel ve mantıksal ilişkisi bulunmaktadır. Hiçbiri diğerinden bağımsız değildir ve kimlik her ikisini içermektedir (Jenkins, 2006). Bu nedenle günümüz kimlik çalışmaları yeni yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Kimlik, farklılık ve benzerlik algısıyla birlikte değerlendirilerek, sabitlik ya da süreklilik yerine, sınırları sabit olmayan, kurgulanan, değişebilen ve süreçsel bir olgu olarak tartışılmaktadır (Küçük, 2013). Kimlik söylemleri neredeyse 20.yüzyıl sonlarına kadar sürmüş, kimlik olgusunun 'aynılık' üzerine mi 'benzerlik' üzerine mi yapılandırılması gerektiği konusu uzun tartışmalara neden olmuştur. Sonuçta 20.yüzyıl nominalist mantıkçıları kimlik yerine 'anımsatma-benzeme' üzerinde fikir birliğine varmışlardır (Gür, 2016).

Kent kimliği ise uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenen, büyüklü küçüklü her kentin sahip olduğu, anıldığı, o kimlikle yaşadığı bir durumu anlatmaktadır. Kimlik, bir anlamda, o kentte yaşayan bireylerin zaman içerisinde gerçekleştirmeye çalıştıkları bir görüntüdür (Tekeli, 1991). Kent kimliği bir bileşendir ve belli başlı aktörlerin ortaklaşa ürettiği toplumsal bir zemindir. Dolayısıyla kent kimliği sabit değildir; durağan olmayan, sürekli gelişip değişen, yenilenebilen veya bozulabilen nitelikte dinamik bir oluşumdur ve zamanla kimlik unsurlarında değişimler meydana gelebilir (Alver, 2012).

Farklı nedenlerle ortaya çıkan toplumsal çatışma ya da savaşların ilk hedefi toplumların da simgesel değeri olarak görülen ibadet yapılarıdır. Dolayısıyla tarihsel süreçte çeşitli kültürlerin ibadet yapılarının farklı bir dinin mensupları tarafından kullanılması, yeni işlevler kazandırılması yaygın bir uygulamadır (Mallinson, 2004). Anadolu'nun farklı yerleşimlerinde ya da kırsalında rastlanan kiliseler ise bir ibadet yapısı olarak çoğunlukla camiye, bir bölümü müzeye, çok az bir bölümü

de kütüphane, sanat ve kültür merkezine dönüştürülmekte ya da sergi salonu gibi amaçlarla kullanılmaktadır (Ahunbay, 2013) (Şekil, 1). Anadolu'daki kiliselerin işlev değiştirmesi ve mekânsal dönüşümü ile ilgili çalışmaların literatürdeki odak noktası ise camiye dönüştürülmeleridir. Bu anlamda Eyice (1990) İstanbul, Anadolu ve Rumeli'de camiye dönüştürülen ancak yabancı bir dini temsil ettiği için bakımsız bırakılan kilise yapılarının devredilmesinden sonra koruma amaçlı yapılan ilavelerin aslında Türk sanatının izlerini taşıdığını anlatmaktadır (Eyice, 1990). Ancak bir mimarlık ürünü olarak ibadet yapılarının plan düzenleri ve biçimleri genellikle işlevlerinden çok daha uzun ömürlüdür. Aksi olsaydı, bir zamanlar başka işlevlere hizmet etmiş ibadet yapılarının o işlevler ortadan kalktıktan yüzyıllar sonra hala kullanılabilir olması mümkün olmazdı (Tanyeli, 2016). Burada önemli olan Anadolu'nun çeşitli kentlerinde bulunan 19.yy. kiliselerinin ve mekânsal dönüşümlerinin sosyal ve mimari olarak farklı dönemleri yansıtan birer belge niteliğinde olmasıdır. 19.yüzyılda müslüman ve gayrimüslim vatandaşların birbirine yakınlaşması ve barışmasına zemin hazırlayan batılılaşma reformlarıyla (Gencer, 1990) Anadolu kentlerinde gregoryen kiliselerin yanı sıra protestan ve katolik kiliseleri de inşa edilmiştir. Bu dönemde gayri-müslim cemaatler yoğun imar faaliyetlerinin etkisiyle söz konusu kentleri kendi inanışları ekseninde ibadet yapılarıyla zenginleştirmişlerdir (Ahunbay, 2013). Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde ise Anadolu'da yaşayan gayri-müslimlerin mübadele ve göçle yaşadıkları kentlerden ayrılmaları bu kiliselerin kullanım dışında kalmalarına neden olmuştur. Ülke içinde homojen bir nüfus dağılımı sağlayan mübadele Cumhuriyet döneminde Anadolu kentlerinin şekillenmesinde rol oynayan etkenlerden birisidir. Toplumsal yapıyı etkilerken mekânsal olarak da kentleri şekillendirmiş, yöresel özelliklere ve göç edenlerin sayısına bağlı olarak kentlerin görece farklılaşmasını sağlamıştır (Karaibrahimoğlu, 2017). Dolayısıyla mübadele sonrası kiliselerin durumu bölgesel özelliklere göre farklılık göstermiş, bir taraftan terk edilme, vandalizm, kötü kullanım ya da bakımsızlık gibi nedenlerle zarar görmüş diğer taraftan işlev değişikliği kiliselerin mimari yapısı ve algısında tahrip edici zararlar gözlenmiştir.

Şekil,1. İşlev değiştirmiş Kilise yapılarından bazıları (Giresun Gogora Müzesi; Kars Kümbet Camii; Adana Yağ Camii; İznik Ayasofyası; Trabzon Ayasofya Camii; Ordu Taşbaşı Kültür Merkezi)

OSMANLI'NIN SON DÖNEMLERİNDE KAPUSEN KİLİSESİ

Giresun geçmişte farklı dinden ve inançtan insanların bir arada yaşadığı çok kültürlü bir kenttir. Müslüman, Rum ve Ermeni nüfusun sürdürdükleri bu birliktelik mimari ve kentsel anlamda kendine özgü bir kültürel zenginlik olarak bölgenin kimliğinde belirleyici olmuştur. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gayrimüslimlere tanınan hakların genişletilmesi, müslüman ve gayrimüslim toplulukların yaşam şartlarında önemli değişikliklere neden olmuş, ekonomik dengelerinde farklılaşmasıyla Osmanlı topraklarında ve Anadolu'daki toplumsal ve mekânsal yapıyı değiştirmiştir.

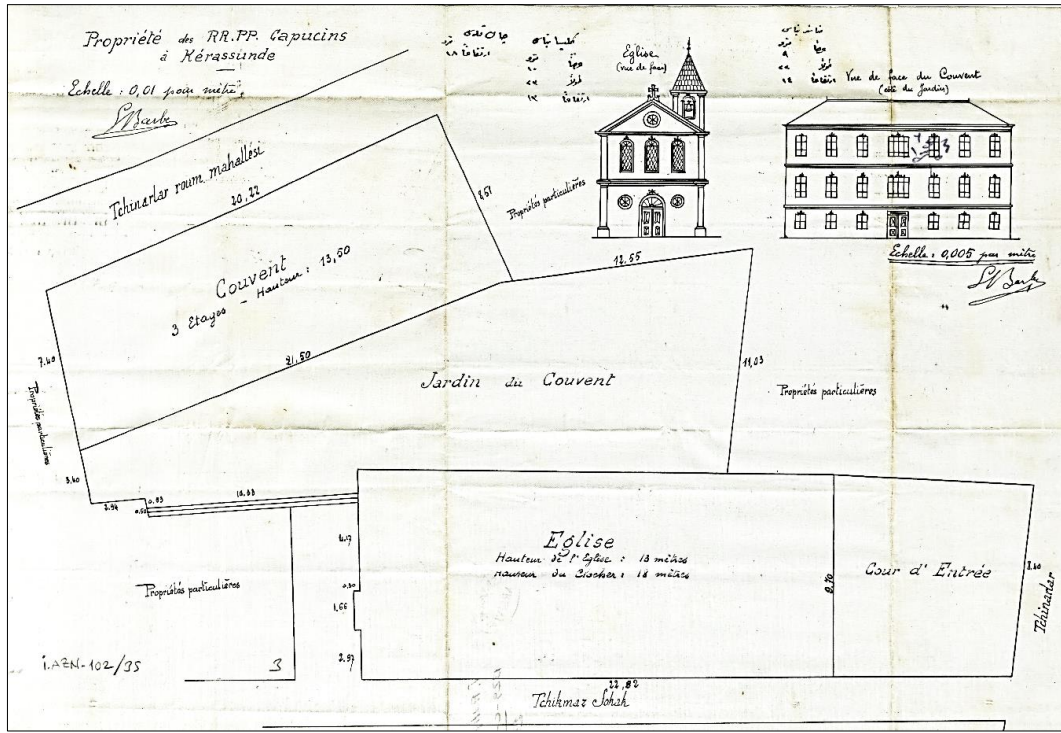
Anadolu taşra kentleri Osmanlı'nın son dönemlerinde toplumsal yapısının sosyo-ekonomik değişiminden etkilenmiş bunun sonucunda iki farklı sosyal yapı ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi taşra kentlerinde çökmekte olan küçük ölçekli üretim ve ticaretle uğraşan esnaf ve zanaatkârlar, ikincisi ise bölgenin ürünlerini düşük vergiler ödeyerek dış pazarlara satan ve bu yoldan zengin olan Rum tüccarlar ve bu ürünleri köylüden toplayarak küçük ölçekli toptan-perakende ticaretle uğraşan Ermeni vatandaşlar (Aktüre, 1985). Bu dönemde Trabzon sancağına bağlı olan Giresun'da Anadolu genelinde gözlemlenen ekonomi odaklı bu kutuplaşma-

dan etkilenmiş kentin genelinde yaşayan gayrimüslim vatandaşlar güvenlik sorunlarının da eklenmesiyle Giresun'un ard alanından ayrılarak kent merkezine yerleşmişlerdir (Karaman, 2003). Bunun sonucunda Osmanlı'nın son dönemlerinden mübadele ve göçlerin yaşandığı yıllara kadar kent merkezindeki müslüman-gayrimüslim nüfus eşit dağılım göstermiştir. Ancak 19. yüzyıl sonlarına doğru konut/işyeri ilişkilerinde ve farklı sosyal toplulukların kent mekânını kullanım şekillerinde zamanla farklılıklar görülmeye başlamıştır.

Karışık mahalleler de yaşayan topluluklar kendi cemaatlerine ait okullar, ibadet yapıları ve konut alanlarının bulunduğu ayrılmış mahallelerde toplanmışlardır (Yılmaz, 2013). Kendilerine özgü yaşam biçimlerini sürdürebildikleri bu mahalleler çoğunlukla bir cami, bir kilise ya da bir sinagog etrafında gelişmiş (Ergenç, 1996) sahip oldukları ibadet yapıları üzerinden Müslüman, Rum ya da Ermeni mahalleleri olarak tanımlanmışlardır. Giresun'da müslümanlar Hacı Hüseyin Camii; rumlar Gogora Kilisesi ve Rum Mektebi odaklı yerlerde (Gültekin, 2015) ermeniler ise 'ermenî mahallesi' olarak tanımlanan mahallelerde yaşamaktadır (Balcı, 2012).

Bu eksende Tarihçi Fallmerayer'in 'kilise zengini' bir kent olarak tanımladığı Giresun'da (Emecen,1998) Fransisken Kapusen Rahipleri tarafından 19.yüzyılın başlarında inşa edilen Kapusen Kilisesi rum nüfusun yoğunlukta olduğu çınarlar mahallesinde inşa edilmiştir (Şekil, 2). Kentin ana ulaşım aksı 'Fevzi Paşa Caddesi' üzerinde yer alan yapı dönemin sosyal yapısını ve mimari eğilimlerini yansıtmaktadır. 8 Ekim 1910 tarihinde, Giresun'da ikamet eden Kapusen rahipleri adına sınırları tapu senetlerinde gösterilen arsalar üzerinde ölçüleri tespit edilmiş olan 'bir çan kulesi', 'bir kilise' ve 'bir manastır' (Şekil, 2) inşa edilmesine izin verilmesi amacıyla Hariciye Nezaretine başvuruda bulunulmuştur (Bostan, 1997). Ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde gayrimüslimlerin eğitim ve ibadet yapısı yapabilmeleri konusunda reformlarında etkisiyle gösterilen hoşgörü gerilemeyle birlikte değişmiş, kilise yapımı için talepler kuşkuyla karşılanmıştır (Deringil, 2014). Kilisesinin yapılması için Trabzon sancağı ile Hariciye nezareti arasında gerçekleşen yazışmalar; kilise inşa edilmek için izin istenen arsanın kentteki Ortodoks Rum hanelerine, Gogora Kilisesine ve kabristana çok yakın olmasının sakıncalı kabul edildiğini gösterir. Ayrıca yerli halk arasında Latin Katoliklerin bulunmadığı, sadece yabancı olarak ticaretle uğraşan 15 ermeni, bir hanede keldani Katolik ve çeşitli devletlere mensup 64 katolik yaşadığına vurgu yapılmaktadır. Her ne kadar görüşler olumsuz olsa ve izin için yapılan yazışmalar uzatılsa da

1911’de 18m. yüksekliğinde bir çan kulesi; 23m. uzunluğunda, 10m. eninde ve 13m. yüksekliğinde olan kilisenin yapımına izin verilmiştir (Bostan, 1997).

Şekil, 2. Kapusen Kilisesi için önerilen arsa ve planları, 1910 (B.O.A)

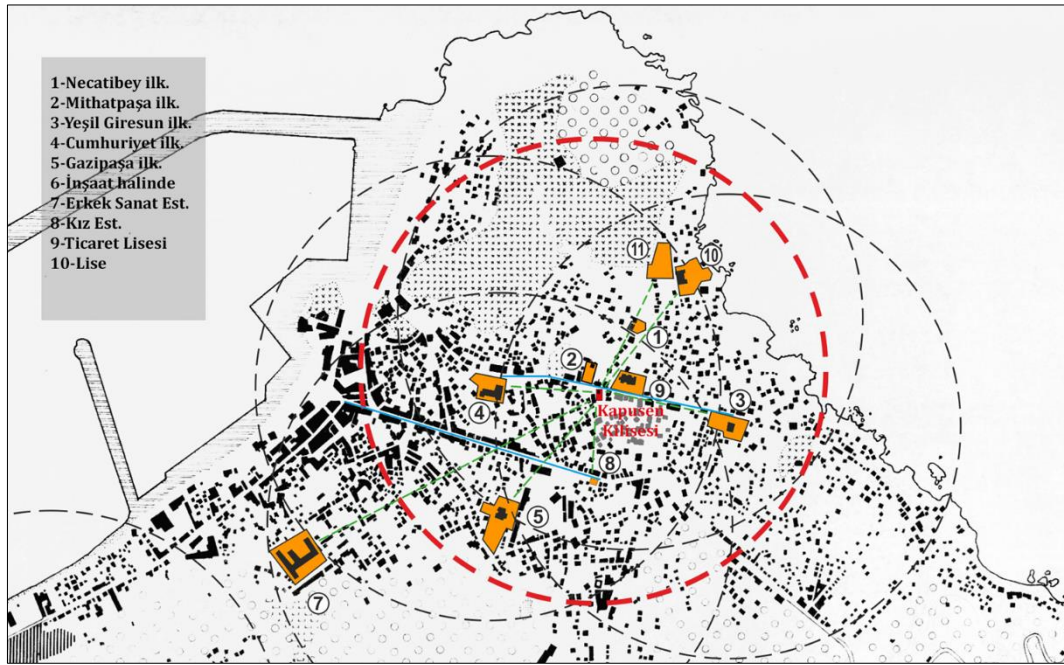
CUMHURİYET SONRASI DÖNEMDE ÇOCUK KÜTÜPHANESİ

1923 tarihinde Cumhuriyet’in kuruluşunun ardından il olan Giresun bölgesel ve mekânsal bazı farklılıklarla birlikte diğer Anadolu kentleriyle benzer süreçleri izleyen bir kentleşme süreci içerisine girmiştir. Kentin 1927-1950 tarihleri arasında Giresun kent merkezinde fiziksel bir değişim görülmemiş ve nüfusu sabit kalmıştır (Emecen,1996). Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde kentleşmenin merkezden taşraya yayılımının ancak 1950’ler ve sonrası üzerinden okunabildiği süreçte makineleşme ve sanayileşmeyle değer kaybeden tarımsal üretim ve pazar ekonomisine geçiş yönlendirici olmuştur. Anadolu’da yaşayan tarım işçisi sanayileşmeyle işsiz kalmış ve kentlere göç etmişlerdir. 1940-50 yılları arasında Anadolu kent merkezlerinde %20,1 olan kentli nüfus 1950-60 tarihlerinde %80,2’ye ulaşmıştır (Keleş,1978). Bir Anadolu kenti olan Giresun’da bu kentsel değişimlerden etkilenmiş 1960’lı yıllara kadar kale ve kalenin eteklerde, Sultan Selim ve Hacı Hüseyin mahallelerinde geleneksel evleri ve sokakları ile tarihi dokusunu sürdüren kentin fiziki ve mekansal yapısı değişmiş; 1959’da limanın hizmete açılması ve sahil yolunun yapılmasıyla fiziksel olarak doğu-batı yönünde büyümeye başlamıştır (Emecen,1996). Giresun limanı ise fındık gibi hammaddelerin ihraç edil-

mesiyle kent ekonomisini ve kalkınmasını hızlandıran etkili bir araca dönüşmüştür. Kentin idari sistemini örgütleyecek ve hızla artan kent nüfusunun konut taleplerini ya da hastane, okul, kütüphane gibi yapısal gereksinimlerini karşılayacak kamu binalarına ihtiyaç doğmuştur.

Özellikle eğitim yapılarında görülen bina sıkıntısına dikkati çeken dönemin Işık gazetesi okul binası ihtiyacının gayrimüslimlerden kalma binaların işlev değiştirilmesiyle karşılandığını yazmaktadır (Işık Gazetesi, Aralık, 1925). Diğer taraftan kazası olduğu Trabzon Vilayeti'nin en eski kütüphanesi Giresun'da bulunmaktadır. Sultan Selim Camii yanında aynı adla anılan kütüphanenin 1719'da müderris Hacı İsmail Efendi tarafından kurulduğu ve 690 kitap bulundurduğu bilinmektedir (Karaman, 2003). Kütüphane'nin kent belleğinde köklü bir geçmişe sahip olduğu açıktır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1964'de Katolik Kilisesi'nin Çocuk Kütüphanesi olarak işlev değiştirmesinde, zaten Cumhuriyet İlköğretiminde bulunan kütüphanenin mekânsal sorunlarının giderilmesine yönelik rasyonel çözümler etkili olmuştur. Ayrıca Kilisesi'nin bulunduğu bölgede Rum erkek ve kız okullarının da bulunduğu Mithatpaşa, Necatibey ve Yeşil Giresun gibi Giresun'un köklü eğitim yapıları bulunmaktadır (Şekil, 3).

Şekil, 3. Kilise ve çevresindeki eğitim yapılarının durumu, 1960

Şekil, 4. Kilisenin çevresindeki yapılaşma, 1965/70 (G. Kabacaoğlu Arşivi)
Milli Eğitimin aldığı kararın hemen ardından Giresun Halk Kütüphanesi Müdürlüğü atıl durumda olan kilisenin onarılması amacıyla girişimlerde bulunmuş, 1967 tarihinde yapının cephesinde ve iç mekanında değişiklikler yapılmadan onarım çalışmaları tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Ancak kentin hızlı ve plansız kentleşmesi kilisenin bulunduğu bölgede kimliksiz yapıların artmasına ve yapının konumlandığı cadde üzerindeki algısında zararlara neden olmuştur (Şekil, 4).

Şekil, 4. Kilisenin Fevzipaşa Caddesi üzerinden algısı, 1987 (Trabzon Anıtlar Kurulu Arşivi)

Şekil, 5. Kapusen kilisesinin görselleri, 1990 (T. Dervişoğlu Arşivi)

1988’de kilisenin etrafındaki bu yapıların kamulaştırılarak temizlenmesine ilişkin Trabzon bölge kurulunun kararı bulunmaktadır. Ancak kamulaştırma çalışmaları Rölove ve Tabiat varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’nün 1992 tarihli raporuyla başlatılmış ve 1997’de tamamlanarak kilisenin anıtsal kimliği ön plana çıkartılarak, algısı ve cadde üzerinden görünürlüğü sağlanmıştır. Yapının sahip olduğu mimari değerın serbestçe izlenmesine ve uygun işlev değişikliğiyle kullanılmasına olanak sağlanmıştır (Şekil, 6). Bu süreçte yapının çan kulesi ve bahçesinde de değişiklikler yapıldığı kilise görsellerinden de (Şekil 4, 5) takip edilebilmektedir. Zamanla yapının çan kulesinin kısaltılarak yapıyla aynı yüksekliğe düşürüldüğü (Şekil, 4) ve bulunduğu parsel sınırlarının çevrilerek bahçe olarak düzenlendiği görülmektedir (Şekil, 6).

Şekil,6. Yapının giriş cephesi ve İç mekan görselleri, 2005 (G. İltar Arşivi)

GÜNÜMÜZDE ÇOCUK KÜTÜPHANESİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Gerek mimari düzeni gerekse cephesindeki detaylarla bölgedeki Ortodoks kiliselerinden oldukça farklı bir mimari kimliğe sahip Kapusen Kilisesi özgün değerini günümüze kadar korumayı başarabilmiştir (İltar, 2014). Yapının bulunduğu Çınarlar mahallesi, Fevzi Çakmak caddesi üzerinde önceden kız eğitim enstitüsü olarak kullanılan öğretmenevi, 1980'li yılların sonunda hizmete açılan çocuk esirgeme kurumu, Rum erkek okulundan Ticaret Lisesine dönüştürülen yapılar bulunmaktadır. Birbirine oldukça yakın konumlanan bu yapılar hem kent belleğinde önemli bir yere sahiptirler hem de konumları gereği birbirini tamamlayarak çevrelerindeki mimari yapıların varlığını güçlendirmektedir.

Kentin ve Fevzipaşa caddesinin kuzey-güney aksında yer alan Çocuk Kütüphanesi dikdörtgen planlı ve tek hacimli bir mekana sahiptir. Genel olarak yalın bir cephe düzenlemesi olan anıtsal bir sundurma ve yine oldukça yalın süslemelere sahip iki kanatlı ahşap bir kapıyla girilmektedir. Beşik çatılı örtüye sahip sundurma içte bir tonozla sahiptir ve kare kesitli kolonlarla taşınan sundurmanın kolonları bu tonozla birbirine bağlanmıştır. Sundurmanın üzerinde yapıya karakteristiğini de kazandıran bitişik düzende tasarlanmış sivri kemerli gotik pencereler bulunmaktadır. Giyotin sistemde tasarlanan bu pencereler sivri kemerlerin içerisindedir ve vitrayların yerleştirildiği sabit bölümlerle sonlandırılmıştır.

Pencere düzeni doğu-batı cephelerinde birbirinden bağımsız üç, güney cephesinde ise tek sivri kemerli pencereyle tekrarlanmıştır. Kilisenin doğu cephesine bitişik olan çan kulesi kare kesitlidir ve yapıyla aynı yüksekliğe sahiptir. Kubbesi olmayan kiliseye ana bölümden ahşap bir kapıyla ayrılmış sahanlıktan girilmektedir. Cephe düzeninde etkili olan yalın tasarım iç mekanda devam etmekte ancak zeminde yer alan karo mozaikler ve pencerelerdeki vitraylar iç mekanı farklılaştıran yapı öğeleridir. Mahfil bölümüne ahşap bir döner merdivenle çıkılmaktadır ve yapının doğu-batı cephelerine denk gelen mahfil bölümlerine dairesel rozetler bulunmaktadır (Şekil, 8).

Şekil 8. Kapusen Kilisesinin cephe düzeni ve detaylarına ilişkin görseller, 2018

SONUÇ

İnsanların kentlerle kurdukları ilişkilerin ortaya çıkarttığı kültürel, toplumsal değerlerin mekânsal izleri ve bir kenti diğerlerinden ayıran belirgin özelliklerin geneli ‘kent kimliği’ olarak kabul edilebilir. Giresun kenti farklı dönemlerde farklı inançlara sahip toplulukların uzun yıllar aynı mahallelerde yaşadığı, kültürel ve mekânsal izlerinin günümüzde dahi okunabildiği bir Anadolu kentidir. Müslüman

ve gayrimüslim toplulukların birlikteliğinin şekillendirdiği Giresun'da; Zeytinlik evleri, Hacı Siyam Camii, Rum Erkek Okulu, Gogora Müzesi, Kapusen Kilisesi gibi kentin farklı tarihsel zamanlarına tanıklık etmiş pek çok yapı bulunmaktadır. Bu yapılar Giresun kentinin kendi içsel dinamikleriyle oluşan, kent kimliğindeki benzerliklerle birlikte diğer Anadolu kentlerinden ayrışmasını sağlayan farklılıklarıdır.

Bir ibadet yapısı olarak kiliseler ise kent kimliğini tanımlayan araçlardan biridir ve gerek Anadolu'nun gerekse Giresun kentinin çok kültürlü geçmişini yansıtan birer belge niteliğindedir. Kentlerde güçlü işaret öğeleri olan ibadet yapıları, kent dokusunun genel kurgusu içerisinde dikkati çeken, boyutları ve mimari özellikleriyle farklılaşan, sembolik-tarihsel-kültürel değerlerle ilişkilendirilen yapı türleridir. Bu anlamda Anadolu'nun pek çok kentinde Osmanlı batılılaşma hareketlerinin mekânsal yansıması olarak inşa edilen ancak mübadele ve göçle terk edilen, vandalizm, kötü kullanım ya da bakımsızlık gibi nedenlerle hasar gören kiliseler bulunmaktadır. Kapusen Kilisesi ise işlev değiştiren ve bu işlev değişikliğini koruyarak günümüze kadar sürdüren bir ibadet yapısı olarak müzeye ya da camiye dönüştürülen örneklerinden farklı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Kilise yapısının simgesel tarihi, mimari ve kültürel değerinin mümkün olduğunca korunduğu diğer taraftan binanın karakteri ve konumuna uygun, ekonomik açıdan da uygulanabilir bir işlev değişikliği olarak açıklanması mümkündür. Konumu gereği bir öğrencinin ilk eğitimde kullanıcısı olduğu, orta eğitim ve lisede önünden geçtiği bir yapıdır. Dolayısıyla geçmiş ve gelecek nesillerin bir çocuk kütüphanesi olarak deneyimlediği ibadet yapısının çok kültürlülüğe bakış açısı geliştiren günümüzün en büyük sorunsallarından olan dinler arasında bir hoşgörü köprüsü kurduğunu söyleyebilmeliyiz.

KAYNAKLAR

Açıkgoz, Ş.G. ve Ahunbay, Z. (2008). 19. Yüzyıl Kayseri Kiliseleri İçin Koruma Önerileri, *İTÜ Dergisi / a*, s. 7(2), s.26-37.

Ahunbay, Z., (2013). 2013'ün Tartışmalı Yeniden Kullanım ve İhyaları, *Mimarlık Dergisi*, s.374, s. 49-53.

Aktüre, S., (1985). "Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, III, İstanbul, s.891-904.

Alver, K., (2012). *Kent İmgesi*, Kent Sosyolojisi, Ed. K. Alver, Hece Yayınları, Ankara, s.9-31

Anonim (1925). Işık Gazetesi, Aralık

Balcı, s., (2012). Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı; Kaptan Yorgi ve Konstantinidi Paşa, İbra Kitapçılık, İstanbul

Bostan, İ., (1997). Giresun Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.

Calhoun, C., (1994). *Social Theory and The Politics of Identity*, Ed. Calhoun, Blackwell Publishers, USA, s. 2.

Deringil, S., (2014) İktidarın Sembolleri Ve İdeoloji, Doğan Kitap, İstanbul

Emecen, F. (1996), Türk İslam Ansiklopedisi; Giresun, Türk Tarih Vakfı Yayınları. s.78-84

Emecen, F., (1998) Clavijo'dan Falmerayer'e Giresun'da Seyyahlar (1404-1840), Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri, s.23

Ergenç, Ö., (1996). *Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fiziki Yapıya Etkileri*, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 1, İlke Yayınları, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Eyice, S., (1990). İstanbul'da Kiliseden Çevrilmiş Cami ve Mescidler ve Bunların Restorasyonu, Vakıf Haftası Dergisi, s.7, s.279-291

Gür, Ş. Ö. (2016). Yeri Okumak, Kent Merkezlerinde Yaya İzleri Atölyesi, s.16-35, Editörler: N. Kuloğlu, H. Acar, A. Yavuz, K. Günay, Aydan Yayıncılık, ISBN: 978-605-01-0915-3, TMMOB Şehir Plancıları Odası

Gültekin, N. (2015), Batılılaşmanın Uzantısında Kent Bahçeleri; Giresun Memleket – Millet Bahçesi, I.Ulusal Ankara Ün.Peyzaj Mimarlığı Kongresi

Güvenç, B. (1993). *Türk Kimliği*, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul, s.3-9

İltar, G., (2014). *Giresun Kültür Envanteri*, Giresun Valiliği - Dönence Yayınevi

İlter, F., (1981). Kayseri'de XIX. Yüzyıldan İki Kilise: Darsiyak ve Evkere, Ed.: C. Bayburtluoğlu, Anadolu (XXII), Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, s.353-370

Jenkins, R. (2006). *Social Identity*, London and New York: Routledge

Karaman, O. (2003). 19. ve 20. yüzyılda Giresun ile çevresindeki madenler ve maden İşletmeciliği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.5, s.63-74

Karaibrahimoğlu (2017) Türk- Rum Mübadelesinin Anadolu'da Kentsel Mekanın Şekillenmesine Etkisi, Giresun/Bulancak Örneği, *International Journal of Social And Humanities Sciences*, Cilt 1. Sayı 2.

Küçük, M., (2013). Aidiyetin Mekânı: Mardin'de Kimlik ve Mekânın Değişimi, *idealkent*, s.9, s.114-137.

Küçük, S.G., ve Eyüpgiller, K.K., (2018). Çatalca Vilayeti'nde Camiye Çevrilen Kiliselerin Dönüşüm Süreci ve Mimari Analizi, *Megaron*, s.13(1):51-66

Mallinson, M.D.S. (2004). Mosque/Churches of the Sudan, Azania: Archaeological Research in Africa, s.39(1), s.225-241.

Pekak, M.S. (2009). Kappadokia Bölgesi Osmanlı Dönemi Kiliseleri: Örnekler, Sorunlar, Öneriler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, sayı 26(2), s.249-277.

Tanyeli, U., (2017). *Yıkarak Yapmak: Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Ahtlık*, İstanbul: Metis Yayınları.

Tekeli, İ. (1991). Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayını, s.79-89

Yılmaz, A. (2013). XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete: Giresun'da eğitim ve öğretim, Ondokuz Mayıs Ün., Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Dr. Tezi, Samsun